

Nr 56

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner angående utbildning i teckenspråk för speciallärare m. m.

Motionerna

1973: 461 av herr Mellqvist m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en översyn av kursplanen för utbildning av lärare för barndomsdöva elever med syfte att tillförsäkra lärarkandidaterna väsentligt ökad utbildning i teckenspråket,

1973: 1259 av fröken Andersson i Stockholm (c) och herr Mattsson i Lane-Herrestad (c) vari hemställs att riksdagen beslutar uppdra åt Kungl. Maj:t att undersöka möjligheterna

1. att inrätta i motionen nämnd försöksverksamhet vid lärarhögskolorna,
2. att i en TV-serie sprida information om försöksverksamheten,

1973: 1293 av herr Mattsson i Lane-Herrestad (c) och fröken Andersson i Stockholm (c) vari hemställs

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en översyn av läroplanerna för utbildning av lärare för döva i syfte att bibringa dessa avsevärt ökade kunskaper för att de i sin tur skall kunna undervisa i teckenspråket,

2. att Sveriges Radio inom ramen för sin utbildningsverksamhet anordnar en teckenspråkkurs i TV.

Teckenspråket och dess lingvistiska status

Under större delen av 1900-talet har enligt inhämtade upplysningar undervisningsmetoden i dövundervisningen varit den s. k. orala metoden. Kommunikationen sker via det talade språket. Barnet tränas i att avläsa talet på munnen och de gravt hörselskadade får hörselträning för att eventuella hörselrester skall kunna utnyttjas maximalt.

Den rent orala metoden har på senare tid utökats till en s. k. total kommunikationsmetod. Denna kännetecknas främst av att man talar och tecknar samtidigt. Andra benämningar är simultan eller kombinerad kommunikationsmetod. Avsikten är att den ofta osäkra och knappa information om ett talat yttrande, som munavläsningen ger, skall få stöd av de åtföljande tecknen som kan påskynda och underlätta den svåra språkinläringen.

Teckenspråket kan användas för att översätta det väsentligaste i en verbal framställning eller fungera som stöd för en sådan, men det kan på grund av sin brist på synonymer och höjningsformer samt avsaknaden av fonetiskt samband med talspråket inte fullständigt återge normalspråkets grammatiska uppbyggnad. För närvarande finns planer på att utveckla teckenspråket så att det kan följa talspråkets sekvenser. På initiativ av skolöverstyrelsen pågår vid institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet forskning inom ett projekt som benämns »Teckenspråkets lingvistiska status». Inom projektet analyseras, normeras och beskrivs teckenspråket som samtidigt utökas. När teckenspråkets struktur jämförts med det svenska språkets är avsikten att en grammatik skall utarbetas. Även ett skriftsystem för teckenspråket skall sammanställas. (Pedagogiska meddelanden från skolöverstyrelsen 1973: 7.)

Utskottet

I motionerna 1973: 461 och 1973: 1293 uttalas att de dövas teckenspråk i kombination med talat och avläst språk är den kommunikationsform som leder till bästa samhällsintegration och personlighetsutveckling för den döve. Den s. k. totala kommunikationsmetoden, som innebär att man med tydligt tal, munavläsning och teckenspråk söker nå kontakt med den döve, anses böra sättas in när barnets inlärningsförmåga är som störst. Motionärerna hävdar mot denna bakgrund, att nuvarande utbildning av såväl förstadielärare som speciallärare och övriga lärare som undervisar döva eller hörselskadade barn inte inrymmer ett tillräckligt mått av utbildning i teckenspråk och att lärarutbildningen därför bör ses över i syfte att öka denna utbildning.

Enligt 17 § specialskolstadgan (1965: 478) skall arbetet i specialskolan anordnas så att hörselskadade och talskadade elever så långt möjligt lär sig normalspråket och övas i att nå kontakt med omvärlden. Med utgångspunkt häri inriktas verksamheten i specialskolan på att öva språkliga färdigheter. I läroplan för specialskolan ges, utöver metodiska anvisningar i tal, läsning och skrivning, anvisningar för färdighetsträning i avläsning och teckenspråk. Av läroplanen framgår vidare att teckenspråket under hela skoltiden kan ingå i ämnet svenska och att undervisning i teckenspråk är obligatorisk för högstadiets elever.

Som redovisats i det föregående bedrivs på uppdrag av skolöverstyrelsen vid institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet forskning beträffande teckenspråkets lingvistiska status. Avsikten är att ytterligare utveckla teckenspråkets uttrycksmöjligheter.

Studieplanerna för utbildningen av lärare för förskolan och specialskolan för döva barn fastställdes år 1967. Läroplanen för specialskolan fastställdes år 1969. Enligt uppgift från skolöverstyrelsen har innevarande budgetår, alltså sedan motionerna väcktes, en översyn av utbildningen av lärare för döva barn påbörjats. Syftet med denna översyn

är bl. a. att åstadkomma en samordning mellan specialskolans läroplan och lärarutbildningens utbildningsplaner. Frågan om omfattningen av den teckenspråkutbildning, som de blivande lärarna skall genomgå, kommer enligt uppgift från skolöverstyrelsen också att behandlas.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att förevarande yrkanden i motionerna 1973: 461 och 1973: 1293 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

I motionen 1973: 1293 yrkas även att en kurs i teckenspråk anordnas i TV för bl. a. föräldrar till döva barn.

Utskottet har inhämtat att utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet har för avsikt att anordna en kurs av detta slag och att vissa planeringsåtgärder redan vidtagits. Förevarande yrkande i motionen 1973: 1293 kan därför avslås av riksdagen.

Enligt motionen 1973: 1259 bör lärarhögskolorna starta försöksverksamhet med undervisningsgrupper, där barn med olika handikapp tränas och undervisas tillsammans med barn utan handikapp. Detta anses kunna ske i övningsklasser där lärarkandidater praktiserar. Vidare föreslås att försöksverksamheten genom program i TV presenteras för en större allmänhet.

De statliga övningskolorna har vid lärarutbildningsreformen den 1 juli 1968 kommunaliserats. Lärarhögskolorna utnyttjar sedan dess s. k. försöks- och demonstrationsskolor, som kommun ställer till förfogande och som är en del av det kommunala skolväsendet. Eleverna i en försöks- och demonstrationsskola kommer från det för respektive skola fastställda elevområdet. Inom kommunen anordnas enligt de bestämmelser som finns specialundervisning antingen i specialklass eller jämsides med vanlig undervisning (samordnad specialundervisning), vilka undervisningsanordningar därför kan finnas vid kommunal skolenhet för lärarhögskolas försöks- och demonstrationsverksamhet.

Utskottet erinrar om att riksdagen innevarande höstsession fattat beslut om utformningen av praktiken för studerande vid lärarhögskola (prop. 1973: 78, UbU 1973: 34, rskr 1973: 274). Innebörden av beslutet är bl. a. att nuvarande praktiktermin delas upp på kortare praktikperioder, i regel förlagda till olika skolor. Lärarkandidaternas möjlighet till kontakt med skilda skolmiljöer och med barn med olika handikapp ökar i viss utsträckning genom praktikens nya utformning.

För att lärarkandidaterna inom lärarhögskolororganisationen skall få kunskap om och förståelse för handikappade barns skolsituation antingen dessa barn befinner sig inom specialundervisningen eller i den vanliga skolundervisningen, har skolöverstyrelsen låtit spela in ett antal TV-program om barn med handikapp att användas vid utbildningen av lärare.

En integration av handikappade barn i det kommunala skolväsendet kan i vissa fall vara en mycket värdefull åtgärd. Den av motionärerna föreslagna koncentrerade integrationen med försöksgrupper av barn med syn- eller hörselskada, utvecklingsstörning och rörelschinder samt astmatiker m. fl. i lärarhögskolas försöks- och demonstrationsskola skulle ställa skolledning, lärare, de handikappade själva och övriga elever vid skolenheten inför svårbemästrade problem. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1973: 1259.

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande viss lärarutbildning avslår motionen 1973: 1293 i denna del samt motionen 1973: 461,
2. att riksdagen beträffande viss kurs i teckenspråk avslår motionen 1973: 1293 i denna del,
3. att riksdagen avslår motionen 1973: 1259.

Stockholm den 27 november 1973

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Mårtensson (s), Richardson (fp), Jönsson i Arlov (s), Wiklund i Härnösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herr Berndtson i Linköping (vpk), fru Söder (c), herrar Karlsson i Mariefred (c) och Strindberg (m).